

Тема 3. Методологія та методи наукових досліджень у сфері права

1. Поняття методології наукового пізнання

Поняття методології

Методологія — це система принципів, підходів, ідей та методів організації наукового пізнання.

Вона включає:

- світоглядні засади;
- логіку побудови дослідження;
- систему методів;
- критерії науковості.

Метод і методологія: співвідношення

Метод — конкретний інструмент дослідження.

Методологія — концептуальна основа використання методів.

Формула:

Методологія відповідає на питання «як мислити», метод — «як досліджувати».

Методологія правових досліджень

Особливості:

- нормативний характер об'єкта;
- поєднання опису та оцінки;
- залежність від праворозуміння (позитивізм, природно-правовий підхід тощо);
- міждисциплінарність.

2. Рівні методології наукових досліджень

Філософський рівень

- онтологія (що є правом?)
- гносеологія (як пізнається право?)
- аксіологія (цінності права)
- антропологія права

Цей рівень визначає світоглядну позицію дослідника.

Загальнонауковий рівень

- системний підхід
- структурно-функціональний аналіз
- синергетичний підхід
- інституціональний підхід

Формує логіку побудови дослідження.

Спеціально-науковий (галузевий) рівень

- методи юридичної інтерпретації
- аналіз правових норм
- дослідження механізмів регулювання
- галузеві методики

Емпіричний рівень

- збір даних
- аналіз судової практики
- статистика
- соціологічні опитування

Особливо актуальний для міждисциплінарних досліджень.

3. Загальнонаукові методи та їх застосування у праві

Історичний метод

- Дослідження генезису правових інститутів
- Виявлення еволюції законодавства
- Аналіз історичних моделей регулювання

Логічні методи

- Аналіз
- Синтез
- Індукція
- Дедукція
- Узагальнення
- Абстрагування

Застосовуються при формуванні правових категорій та висновків.

Системний метод

- Розгляд права як цілісної системи
- Виявлення взаємозв'язків норм
- Аналіз правових інститутів

Моделювання

- Конструювання правових моделей
- Прогнозування наслідків змін законодавства
- Розробка концепцій реформування

4. Спеціальні (юридичні) методи дослідження

Формально-юридичний метод

- Аналіз тексту норм
- Тлумачення законодавства
- Виявлення логічних зв'язків у нормативних актах

Основний для доктринальних досліджень.

Порівняльно-правовий метод

- Порівняння правових систем
- Аналіз зарубіжного досвіду
- Гармонізація з правом ЄС

Метод правового прогнозування

- Оцінка наслідків правових реформ
- Аналіз ризиків
- Розробка рекомендацій для правотворчості

Соціологічний метод у праві

- Дослідження ефективності норм
- Аналіз правової поведінки
- Емпіричні опитування

5. Критерії вибору методів відповідно до мети та завдань дослідження

Основні критерії

1. Відповідність методів проблеми
2. Узгодженість із метою дослідження
3. Адекватність об'єкту та предмету
4. Наукова обґрунтованість
5. Можливість перевірки результатів

Типові помилки вибору методів

- Формальний перелік без реального застосування
- Невідповідність методів заявленій меті
- Перевантаження методологічного розділу
- Відсутність обґрунтування вибору

Методологічна культура дослідника

Вона передбачає:

- усвідомлений вибір підходів
- логічну послідовність
- критичність
- здатність до міждисциплінарного аналізу

Підсумки

- Методологія — стратегія наукового мислення
- Методи — інструментарій реалізації дослідження
- Багаторівневість методології забезпечує глибину аналізу
- Обґрунтований вибір методів — критерій зрілості PhD-дослідження